

WAGNERIANA CATALANA Nº 2 ANY 1995

TEMA 5. WAGNERISME

TÍTOL: **BARCELONA VA SER WAGNERIANA**

AUTOR: *Miquel Payan i Verdaguer*

Aquell diumenge a la tarda havia sortit del Gran Teatre del Liceu, després d'haver aguantat amb gran indignació una lamentable representació de l'òpera de Richard Wagner "Tannhäuser", montada escènicaament a l'estil de Kupfer.

El meu estat d'ànim era seriós. Segurament el portava reflectit a la meva cara quan, ja al carrer, em va parar un conegut, a qui vaig recordar ràpidament com a un dels concurrents liceistes més assidus, i que, per cert, s'asseia molt a la vora de la mava localitat.

Era una persona relativament jove amb la qual havia bescanviat una salutació moltes vegades.

– Perdoni senyor. Crec endevinar que la seva irritació és semblant a la meva. Si no li és inconvenient, podríem desfogar-nos mútuament i canviar les nostres impressions tot prenent un café al bar d'aquí a la vora...

Vaig quedar sorprès uns segons, però hi vaig accedir perquè en aquells moments necessitava que alguna persona em comprengués. Sobretot quan vaig advertir que ningú, entre els qui abandonaven el Teatre amb mi, deia res que significués desaprovació o protesta.

Ens vàrem asseure, ens vàrem presentar formalment i el jove va dir:

– La seva respectable edat em convida a formular-li algunes preguntes per tal d'informar-me sobre l'històric operístic, especialment el wagnerià, que va viure fa anys el nostre estimat teatre, si per a vosté no significa en aquests moments una molèstia. Jo ja fa anys, encara que pocs, que trepitjo el venerable auditori i crec que mai hi va ser admesa una obra com la d'avui. Fa anys que sento un interès molt viu per l'obra de Wagner. Suposo que vosté podria donar-me alguna lliçó sobre els valors de la seva música ja que podria assegurar que ha viscut més intensament que jo el progrés del wagnerianisme a Barcelona.

Em vaig, doncs, sentir decidit a satisfer la curiosa necessitat d'aquell jove. De totes maneres li vaig dir que no prengués aquella íntima conversació com a una entrevista periodística ja que jo

només era un simple amant de l'òpera i de la simfonia en general i que, a pesar dels meus anys, els meus coneixements no mereixien ser qualificats com d'erudits.

Em vaig sometre voluntàriament i amb certa vocació a les seves preguntes, i avui em ve de gust de recordar aquell diàleg i de deixar-lo escrit.

– És difícil d'entendre Wagner?

És difícil i no ho és. El meu pare era un amant de l'òpera en general. Gaudia amb una bona "Aida" de Verdi, de la mateixa manera que gaudia amb el seu "Rigoletto" i "El Trovador".

També, en el camp verista, li encantava una "Bohème", uns "Pallassos", etc. un dia va veure per primera vegada un "Siegfried" i vaig sentir-li dir a la meva mare: "Torno amb un cap boig, ple de trompetes, timbals i crits". Al cap de poc temps, quan al Liceu s'anaven prodigant les representacions wagnerianes, el meu pare es va transformar en un entusiasta del gran Mestre. De vegades em deia: "La música de Wagner, fill meu, és com la primera cervesa, el primer cigar i el primer contacte sexual amb una dona. Primer repugna, però amb el temps no pots prescindir de fruir-ne..."

– Hi ha qui diu que és necessària una llarga preparació musical. És veritat?

Si n'hi ha, millor. Quan jo tenia nou anys, vaig tenir un professor d'escola que a més a més, era deixeble del gran mestre Lluís Millet. En la meua escola s'encarregava de la secció infantil i dedicava una tarda setmanal a l'audició de música clàssica; ell mateix hi feia interpretacions pianístiques. Fou en el transcurs d'aquelles conferències que el meu professor va advertir la meua devoció musical. Durant alguns anys va guiar els estudis de piano. Aquests estudis van cessar per mor d'un obligat canvi de rumb que prengué la meua vida. Tanmateix, les seves ensenyances van deixar una petja perenne en els meus sentiments musicals, sobretot en allò que feia referència a les meves preferències wagnerianes, ja que ell era un seguidor de l'escola del gran Mestre.

– Les seves ensenyances van ser, doncs, elementals.

Jo crec que van ser profundament bàsiques, també m'influí molt el meu pare per l'interès que va tenir a portar-me als concerts orquestrals del Palau de la Música Catalana, als concerts de la Banda Municipal a la Plaça Reial, dirigits per l'inoblidable mestre Lamotte de Grignon, que sempre intercalava als seus programes alguna peça wagneriana, tot posant-la així, gota a gota, com a medicina vitamínica, a la oïda de la gent.

– Però el seu camp preferencial dintre de l'òpera no devia ser wagnerià, ja que amb el seu pare devia assistir a la representació d'òperes italianes i franceses.

En els primers anys de la meva joventut, l'òpera en general tenia les meves preferències, perquè vaig considerar que era la manifestació més completa de l'Art Musical. A més a més vaig ser –i continuo essent– un amant de tot allò que té construcció i dimensions grandioses, profundes. Em sap greu confessar que mai no he estat atret per la música de càmera, el lied, etc. (llevat dels concerts de piano). M'atrauen els grans quadres pictòrics, els grans paisatges, els grans drames...! En l'ordre simfònic Brahms, Richard Strauss, Berlioz, Liszt, Rachmaninof, Mahler, etc. I la gran orquestra!

– Veig que no cita els més famosos compositors contemporanis.

Amb tot el respecte pels qui gaudexen amb la música de molts compositors contemporanis, haig de dir, perquè ho crec així, que la música, com la pintura, han de ser un vincle de comunicació dels valors que els éssers humans necessiten per elevar el seu esperit. Els compositors actuals són un pou de tecnicismes i no dubto de les seves bones intencions. Però a mi (i jo sé que també a molts d'altres, encara que no ho vulguin reconèixer per por de ser adjectivats com a uns retrògrads) m'enerven els sentits. En lloc de plaer, em produeixen irritació!

– Bé, doncs parlim de les seves preferències wagnerianes i de quan varen començar.

Una nit vaig veure per primera vegada una òpera wagneriana: "La Walkiria". Anteriorment ja m'havien proporcionat el llibret, editat per l'antiga Associació Wagneriana, en el qual es compendia l'argument versificat en català i l'exposició dels temes musicals. Quan l'orquestra atacà els primers compassos del preludi, un calfred mai abans sentit va recórrer el meu cos. Aquells primers compassos em feien endevinar la folla carrera de l'infortunat *Sigmund*. Sense veure'ls vaig notar els seus passos i després, el seu darrer esforç per obrir la porta del refugi.

– I des d'aleshores...

Des d'aleshores, si senyor. Ja veu amb quina antelació vaig entendre que necessitava penetrar intensament en el seu llegat. Amb el temps i després de moltes comparacions, vaig entendre que la música wagneriana era més que música! Era poesia, amor, sacrifici humà. De vegades també odi, maledicció, poder, etc. Tot allò que el drama musical requeria per a ser

entès i comprès totalment. Wagner va posar en poemes l'amor, la passió, la humanitat, els gestos heroics. I sobretot, va voler imprimir, en quasi tots ells, el significat de la renúncia, com a exemple de la comprensió humana.

– Així vosté creu que la seva òpera és la perfecció d'un tot.

Vosté ho ha dit. La verdadera missió de l'òpera és conjuntar la representació escènica amb el significat que la partitura li dona. I perdoni, amic, que m'hagi estés massa i hagi deixat de dir-li allò que veritablement l'interassava.

– Al contrari. Cada vegada ho trobo més interessant. M'agradaria que em parlés d'un altre colós de l'òpera. De Verdi. Sembla que per aquells dies de mil vuit-cents va merèixer l'apreciació del públic; fins i tot avui mateix.

Certament. Tots dos tenien aproximadament la mateixa edat. Però en la fama no van tenir la mateixa equiparació. Wagner va arribar a la glòria després d'un calvari d'adversitats, incomprendiments i rebuigs. La seva lluita sense comparació, sense compensacions, la seva economia precària, només alleujada per algun rar mecenes, per recolzaments periòdics i familiars, etc. Quan ja es trobava cansat de lluitar per a portar a terme la seva obra, va trobar l'ajut del Rei Lluís II de Baviera, de la família Wesendonk i, darrerament, del seu sogre, Liszt. Però va tenir molts adversaris, fins i tot en aquells moments en què la seva fama era ja indiscutible. Wagner només va gaudir d'una relativa felicitat quan va conèixer Còsima, la seva segona esposa, tenir el seu primer fill i veié realitzada la construcció del seu somniat teatre a Bayreuth.

La glòria va somriure a Verdi des de bon principi de les seves creacions. Per què? Doncs perquè els públics europeus d'aleshores ja estaven saturats i acomodats a sentir plàcidament les òperes de Bellini i de Donizetti. Verdi va ser només un continuador d'aquells mètodes del "bel canto". En canvi, Wagner va ser un creador i fundador revolucionari davant d'un vell sistema establert. I com tot revolucionari, sigui de l'índole que sigui, va pagar car el seu intent.

– Potser la música de Donizetti i de Verdi s'adaptava millor a la qualitat aristocràtica i burgesa d'aquell temps.

Efectivament. Li ho explicaré. Però m'haurà de perdonar que m'hagi allunyat del fenomen wagnerià dintre del seu significat més estricte. L'òpera italiana d'aquells anys i després el "verisme" tenien com a objectiu principal proporcionar als més insignes cantants del moment i

del “bel canto”, moments melòdics d’execució difícil perquè s’hi poguessin lluir. Les seves partitures eren dedicades especialment al seu lluïment com a “divos”. Això proporcionava al públic motius d’exaltació, de comparació, de fanatismes i d’idolatries. Duos, aries, concertants, etc. de tonalitat enganxadissa que invitava a malabarismes i que arrancaven ovacions de tanta magnitud que obligaven a parar l’orquestra. Tot això era un conjunt fàcil de digerir, sense complicacions per a la ment de l’espectador. Tot això passava bé i satisfia.

– Comprenc els problemes de Wagner per a atreure’s el públic.

Va ser el seu calvari! La gent no volia entrar en el veritable sentit del drama. I es comprèn, perquè, verdaderament, encara que a l’escenari s’estigués representant un drama, el públic estava totalment pendent d’aquells moments més sonats, en què el cantant exposava les seves habilitats. Esperava aquell refilet, aquell sobre-agut, aquell vulgarment anomenat “do de pit”. Per altra banda, l’orquestra també hi estava sotmesa i li interessava poc que la interpretació musical en aquells moments es correspongués o no amb el sentit d’aquells paràgrafs literaris de l’obra.

A més, als cantants els era més còmode i convenient interpretar el seu duo, la seva ària o el seu concertant intercalats només uns minuts en cada acte i poder descansar tranquil·lament, la resta del temps, al seu camerino. També aleshores –i ara,– el públic podia interrompre amb els seus “bravos” i aplaudiments el curs de la interpretació quan el “divo” havia rematat amb gran efecte la seva actuació de torn. Els intèrprets wagnerians, en canvi, gairebé sempre han de romandre en escena, canten relats de llarga durada i d’esforçada dicció. Així mateix, l’orquestra ha d’estar permanentment en acció i totalment ocupada en un seguiment continu i dens.

– En Wagner és difícil d’interrompre el curs del drama. Ho comprenc.

Resulta a més, ridícul i irreverent.

– Després de tants anys de wagnerisme, segurament deu recordar alguns dels intèrprets que van brillar en les gales wagnerianes.

La seva pregunta m’agafa de sorpresa. La meva memòria acusa la senectut. L’auge wagnerià a Barcelona va començar aproximadament dintre del primer decenni del segle en curs. He de dir-li, amb orgull, que Barcelona va ser una de les capitals europees en què la seva difusió va ser més intensa.

A la meva joventut, els empresaris, primer Mestres i després Pàmies, van tenir en compte la importància d'aquell fervor inicial wagnerià que eixia ajudat pels ensenyaments bàsics del mestre Pedrell, seguits per compositors com Morera, Lamotte de Grignon i d'altres que no recordo, i per la dedicació particular de l'inoblidable doctor Letamendi. Varen començar a programar tres o quatre òperes de Wagner cada temporada. Per cert que eren escenificades pels insignes Alarma i sobre tot per Mestres Cabanes. L'orquestra es va reforçar necessàriament, així com el cor, per completar la gran obra wagneriana. Anteriorment, quan es començava a conèixer Wagner, el célebre tenor català Viñas, acompanyat pel notable baríton Blanchart, van obrir la porta wagneriana amb gran expectació. Després van venir tenors importants com Pistor i Melchior, barítons insignes com Hotter i Grohënen, baixos com List i Wewery, sopranos com Mayfren, Nilson i Sutherland. Com a insigne director d'orquestra recordo Shillings. Jo tenia aleshores pocs anys. Eren els inicis del wagnerisme a Barcelona, però el partidisme va assolir tal entitat que a l'abril de 1955 el Gran Teatre del Liceu va tenir l'honor de rebre tota la companyia del teatre de Bayreuth, a voluntat pròpia d'aquella empresa directora, juntament amb el seu director Wieland Wagner. I dic voluntària, perquè aquella empresa no era partidària de sortir del seu clos. L'esdeveniment va ser tan gran que els carrers que envoltaven el Teatre van ser engalanats amb il·luminacions i amb el retrat de Wagner. Recordo amb gran emoció la meva assistència a les tres òperes representades: "La Walkiria", "Tristany i Isolda" i "Parsifal" amb el tenor Wingassen, el baríton Hother i la soprano Marta Medel.

– Pel que auguro, suposo que, lamentablement, no es repetiran moments històrics wagnerians com els que vosté recorda...

Jo ja no penso viure'ls mai més. Però vostè, tot i la seva joventut, encara menys. El culte wagnerià anirà quedant reduït a un àmbit paradisiàc per a minories. Encara que a mi això no em sap greu, car crec que les minories sempre han contingut les coses més excel·lents!

– I per acabar, puc preguntar-li quines són les obres wagnerianes de la seva preferència? Totes mereixen la meva admiració. Però tingui en compte que el geni creador del mestre va arribar després de les seves primeres obres: "Les Fades", "Rienzi" i "l'Holandès Errant" i del segon acte de "Lohengrin". "Tannhäuser" va ser una transició. Perquè cal tenir en compte que el seu ideal de la construcció del vertader drama musical alemany va ser engendrat per la seva admiració per les obres de Weber, en ple romanticisme, i que va beure de les seves

fonts. Per això, la construcció temàtica i melòdica de les òperes que acabo de citar tenen un fonament weberianà. La seva gran revelació encara no havia començat.

– I si no li sembla una imprudència, ja que ha sortit el tema de Verdi, com al seu valor musical contemporani antagònic, quines obres de Verdi, segons el seu criteri, li mereixerien la seva estima, encara que condicionada, potser?

Quan ell mateix es va adonar que el drama musical o l'òpera en si, deguda a la revelació, encara que tardana, del geni de Leipzig, necessitava un altre tractament més verista, va voler rectificar. Començant per "Aida", es volcà ràpidament "per tal de no perdre el tren", en aquella corrent wagneriana que ja venia sonant amb altres aires.

Així va "parir" "Otelo" i després "Falstaff", tot abandonant les seves carrinclonades.

Tammateix, pròxim a la mort, i per alló del "genio y figura hasta la sepultura", va compondre el seu "Rèquiem". Un Rèquiem que més que una composició religiosa o fúnebre, sembla, en molts moments òpera italiana, el seu estil predilecte...

– He d'agrair-li la seva atenció. A més a més crec que hem lligat una bona amistat. I per la meua part he après molts fets interessants sobre la història operística del nostre gran Teatre, en particular de les seves antigues vocacions wagnerianes. I el millor de tot és que vostè m'ha ajudat a conèixer Wagner.

Ens vàrem acomiadar, tot desitjant-nos que per molts anys continuessim veient-nos al nostre estimat Teatre, però no després d'haver presenciat un nou assassinat de l'obra de l'immortal Wagner.